

SZAKIRODALOM.

A magyar könyvkiadók milleniumi könyvjegyzéke. *Kiadják a magyar könyvkiadók az ezredéves országos kiállítás alkalmából. Budapest, 1896. Nagy 8°.*

Önkéntelenül is meg-meglepik a milleniumi hangulatok azt, a ki a magyar könyvkiadóknak ezt az impozáns díszes jegyzékét végig lapozgatja. S egy kis vissza felé való pillantás révén irodalmi viszonyaink s kulturánk mai állapotának ez a hiteles dokumentuma a büszkeségnek tisztességes fokára jogosít fel. A ki azt tűzi ki vizsgálódása tárgyául, hogy a sajtó működéséből milyen fokú kulturára lehet következtetni, annak ez a kötet komoly elmélkedésekre szerezhet inspirációt. Mert a könyv nem tekintve az irodalmi vagy művészeti értéket, fontos, nevezetes kulturális tényező, melynek jelentősége az irodalmi szempontok által vont határokon kívül, nemzetgazdasági s más tekintetekből is figyelmet érdemel. Közműveltségünk rohamos fejlődését több irányban is megfigyelhetjük, de az, melyet e kötet megjelöl, a legmeglepőbb eredmények egyikéhez vezet. A kulturhisztórikusok, statisztikusok és nemzetgazdászok kétségkívül meg fogják állapítani tanulságait s a nemzeti hiúságnak ettől semmi esetre sem kell rettegni. A mi reflexióink valamivel szűkebb határok között maradnak, sőt arról is le kell mondanunk, hogy bár e határok között, apróra vehessük e könyv egyes adatait. Mert jóllehet csak tizenkilencz magyar kiadó szerepel, a kiadványok összessége sokkal nagyobb, hogysen részletes vizsgálatukba mélyedhessünk.

Lássuk mindenekelőtt, hogy kik azok, a kik az ezredik év nemzeti kulturájában e nagy fontosságú tevékenységi ágat képviselik? A milleniumi jegyzék nyomán a következő névsort állíthatjuk össze: az *Athenaeum* r. t., *Dobrowsky és Franke*, *Eggenberger*, a *Franklin T.*, *Grill Károly*, *Hornvánszky V.*, *Kogutowitz és társa*, *Lampel Róbert*, *Lauffer Vilmos*, *Légrádi testv., ifj.* *Nagel Ottó*, a *Pallas* r. t., *Ráth Mór*, *Révai testv. r. t.*, *Rózsa Kálmán és neje*, *Singer és Wolfner*, *Stampfel Károly*, a *Szent-István-Társulat*,

Várnay L. Valamennyi jó hangzású czég, melyek ez idő szerint a legelénkebben működnek a magyar könyvek kiadása körül. Egy pár nevet sajnosan nélkülözünk a sorozatból, így pl. *Aigner Lajosét*, kinek könyvkiadó vállalata különösen a magyar irodalom történetét igen sok értékes publikációval ajándékozta meg. Nagy kár, hogy e lelkes kiadó pár év óta abbahagyta tevékenységét. A vidéket mindössze két név: *Stampfel* (Pozsony) és *Várnay* (Szeged) képviseli. Miért maradtak el a többiek? Bármily szerény készlettel is, meg kellett volna jelenniök ezen az ünnepélyes beszámolóson, már csak a teljesség kedvéért is.

Még egy általános megjegyzést! Vajjon mi az oka annak, hogy mindössze két kiadóczég tartotta szükségesnek egy kis történelmi vázlattal ellátni jegyzékét? Pedig ez a könnyű munka a kötet maradandó értékét nagyban emelte volna. S alkalmasabb hely a magyar könyvkiadás történelmi adatainak összegyűjtésére alig fog kinálkozni. A *Lampel Róbert* czég és a *Révai* testvérek r. t. határozottan elismerést érdemelnek, hogy jegyzékük összeállításakor erről sem feledkeztek meg.

Egyébként a kötet összeállítása dicséretes műgondra és bibliografiai érzékre vall. Az összes jegyzékeket 78 oldalra terjedő betűrendes tartalommutató előzi meg, melybe minden egyes mű föl van véve s a megfelelő czég jegyzékére utalással az egész anyag könnyen áttekinthetővé van téve. Ezen kívül majdnem minden nagyobb czég külön betűrendes tartalommutatót csatolt a saját jegyzékéhez. Ily módon igen kényelmesen ellehet igazodni a könyvczimeknek ebben a tömkelegében s az egyes kiadókat külön-külön is szemügyre lehet venni. Az újabb idők könyvtermése úgy szólván a maga teljességében szemünk elé tárul; mindössze az akadémia és néhány irodalmi és tudományos társaság kiadványai hiányzanak. Minduntalan érdekes emlékek újulnak meg bennünk, a mint lapozgatunk e kötetben. Nevezetes irodalmi események, különböző irányok vetélkedései, szóval irodalmi életünknek egész hullámzása s az egyes kiadók egyéniségei úgy szólván maguktól öltenek alakot vizsgálódásunk közben.

Első sorban a *Ráth Mór* jegyzékének komoly egyszerűsége hívja fel figyelmünket, a mi annyira illik a belső tartalom magas irodalmi színvonalához. Az ő nagy kiadványai (*Arany János, Shakespere, Eötvös*) épp úgy, mint kisebb vállalatai (*A magyar család könyvtára*) egyaránt fölöslegessé teszik a reklám minden eszközét. Minden dolga előkelő, komoly szempontokra mutat. A »*spe et labore*« egyszerű jellegével ellátott bélyegét csak valóban értékes alkotásokra nyomja rá. Hanem az ilyeneket igen éber figyelemmel kíséri s minden irányban rájuk akad. Van bátorsága *Benvenuto Cellini* költséges, díszes kiadására, szívesen közrebocsát nevezetesebb hazai vagy külföldi történelmi műveket, de ezek

mellett a legujabb keletű klasszikusokra is ügyet vet, s pl. *Guy de Maupassantnak* legremekebb novelláihoz is általa jutottunk lelkiismeretes, gondos fordításban. A földrajz is sokat köszönhet neki, Hübner, Holub, Stanley s más nevezetes útleírások szabatos kiadásáért. Hanem, hogy mennyire át van hatva kiadói hivatásának érzetétől, legjobban az *Arany* kiadásai mutatják. Ezt a klasszikusunkat a ponyvától kezdve mindenféle fokozaton törekszik a könyvpiacra bocsátani, s pl. a Zichy Mihály rajzaival ellátott balladakiadás egyszerűen a legnagyobbakkal vetekszik az egész világ könyvpiacán. Igen öntudatos törekvéseket és komoly buzgalmat árul el az *Athenaeum* is, mely különösen, mióta hirlapvállalatai egy részét abban hagyta, minden eszközét a könyvkiadás terén összpontosítja. Legmonumentálisabb vállalata a Milleniumi Magyar Történet, melyvel elévülhetetlen érdemeket szerzett, nevezetes hiányt pótol illusztrált magyar irodalom-története is, melynek most készülő második kiadása, úgy látszik, külső megjelenése szerint is díszesebb lesz az elsőnél. Nagy szolgálatot tesznek kézikönyvei is, s újabban a jelenkori magyar szépirodalom is buzgó kultiválót talált az Athenaeumban. *Olvasótár*-ában igen jeles külföldi s több érdeemes eredeti elbeszélő műve jelent már meg. Legujabban az izléstelen rajzú zöld borítékot elhagyták a népszerű kötetekről. De miért lépett a zöld helyébe a vörös? A vörös borítékú regénygyűjteményeknek se szeri se száma az egész világon. Egy kis változatosság semmi esetre sem ártana. Általában a könyvek külső stilszerűségére nagy gondot kellene fordítaniok kiadóinknak. A jó akarat meg is van, sőt néha tulbuzgóság is észlelhető. Miért kellett pl. a *Beöthy* »Irodalmi Kis Tükör«-nek olyan szentimentális szerelmes regényekhez illő külsőben megjelenni? Stilszerűsége révén is igen nevezetes kiadvánnyal térhetünk át minden sorrendi czélzatosság nélkül — a *Pallas* r. társaságra, melynek a Nagy Lexikon kulturtörténelmi jelentőségű kötetein, s más hasznos dolgokon kívül az egyik legérdekesebb, némileg kuriózum számba menő, de mindenkép becses magyar könyvet köszönhetjük. És ez Tóth Béla deáknak »*A mi urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyve,*« melyben »valamint a szerző a XVI. század magyar nyelvének hagyományait követte, a külső forma is a régi izlés szerint igazodik és nyomtatás, papiros, kötés dolgában a legszebb ódon tipográfiai remekeket másolja«. Igazi bibliofil-kiadás különösen az, a melyik Dürer Albert rajzaival van gazdagítva.

A magyar bibliofilség persze még gyermekkorát éli, s épen ezért az efajta kiadványoknak nincs valami nagy keresletök. Természetes tehát, hogy nagyon ritka madár nálunk a külsőjével is magasabb igényeket provokáló könyv. Iróink nem is sokat vesződhetnek alkotásaiak felöltöztetésével, s *Szana Tamásnak* kevés

társa van, a ki mint ő, ép oly mügönddal örködik könyveinek nyomása, füzése, fölívágása és kötése fölött, mint a mily ambicizóval írja azokat. Hanem az igaz, hogy minden nevét viselő könyv stilszerű a legapróbb részletekig. Így pl. a Révai testvéreknél s részben Hornyánszkyknál megjelent »*Magyar Művészek*« kötetei, vagy a Grill által kiadott »*Petőfiné Szendrei Julia*«, a Hornyánszky kedves kiadványa »*A könyv régen és most*« stb. díszei lehetnek minden könyvgyűjteménynek vagy szalonnak.

Beható tanulmányt kellene irnunk, ha minden észrevételünkről be akarnánk számolni. Így hát csak futtában említjük meg, hogy a Franklin-társulat jegyzéke a legterjedelmesebb s a népszerűvé vált kiadványok egész tömegéről számol be. (Kár, hogy egy pár elavult dolog (pl. *Weber* különben igen használható Világtörténetének egy régi kiadáson alapuló izléstelen fordítása) még mindig szerepel a jegyzékben. Élénk és igen változatos a *Lampel*-féle jegyzék. *Dobrowszky* és *Franke* jegyzékét különösen orvosok tanulmányozhatják érdeklődéssel, míg a legújabb magyar szépirodalom a *Singer és Wolfner* czég jegyzékének gazdag de erősen reklámozó lapjain mutatkozik be a maga változatosságában. A vidéki kiadók közül *Stampfel* több életrevaló vállalatával határozottan elismerésre tarthat számot.

Lehetne most szólni azokról is, a mik nincsenek a nagy jegyzékben. Mert bármennyire imponálhat is e nagy tömeg, egy kis körültekintés sok hiányosságra rávezethet. Csakhogy a mi észrevételeinknél sokkal hathatósabb figyelmeztetést szolgáltat majd a fölmerülő közszükséglet, melynek minden jogosult hangját kétségkívül meg fogja hallani könyvkiadóink derék gárdája. Nemes foglalkozás az, mely az üzleti érdekeket nagy nemzeti művelődési törekvésekkel egyesítheti.

E—r.

Nouum Testa | mentum seu quattu | or euangeliorū v-
lumina lingua Hunga- | rica donata, Gabriele | Pannonio Pes-
thino | Interprete. — Wj Testamentum ma- | gyar nyeluen.
Cum gratia & pri- | uilegio Romanę Re | giae Maieftatis ad
| quinquennium. | 1536. Kiadja a magyar tud. Akadémia. Buda-
pest, 1895. 8.-r. 8+245+3 levél + 17 lap.

Minden bibliofil, ki a »habent sua fata libelli« mondás igaz voltáról meggyőződést szerzett, örömmel üdvözölte a m. tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottságának azt a határozatát, hogy legrégebb s kevés példányban fennmaradt magyar nyomtatványainkat betűhíven újra kiadja. A ki behatóbban soha nem foglalkozott is könyvésztettel s a régi könyvek és könyvtárak sorsa iránt legfeljebb egy dilettans érdeklődésével viseltetett, az is tudja, hogy mennyi magyar unikum-nyomtatványunk pusztult el csak a közel múltban is 1848—49-ben, Nagy-Enyed feldúlásakor, meny-nyi vándorolt külföldre. pl. a Nagy István könyvtárából a British

Museumba, a honnan reményünk se lehet, hogy valaha a hazába visszakérüljenek.

A nyelvészeti és irodalomtörténeti érdekeken kívül ez lebegett az Akadémia előtt is. midőn említett határozatát hozta, melynek eredménye gyanánt már egész sorozat jelent meg: *Komjáthy Benedek* »Az Zenth Paal leveley magyar nyeluen 1533.« (1884.). *Telegdi Miklós* »Az keresztyenségnec fundamentomirol valo roeuid keonywechke 1562«, a *Szegedi Gergely énekeskönyve 1569-ből* és most *Pesthy Gábor Uj Testamentuma*, s mindenik az eredetit lapról lapra s betűről betűre híven utánzó kiadásban, egytől egyig Szilády Áron gondos felügyelete alatt.

A szerkesztő minden egyes mű végén »*Jegyzetek*« czím alatt összefoglalja mindazt, a mit az író életrajzára, működésére, külföldi tudósokhoz való viszonyára vonatkozólag az újabb kutatás, nagyobb részt azonban saját maga kideríthetett. Közöljük az új kiadvány jegyzeteiből röviden mi is a Pesthyre vonatkozó főbb adatokat.

Pesthy Gábor, mint maga említi, a »Mysser nemzetből való« volt, mely név a csallóközi Misér községet juttatja eszünkbe s talán egynek vehető a Mysel nemzetség nevével, melynek több tagja egy 1408-ik évi oklevélben a somogyvármegyei vasadi nemesek között szerepel. Mikor költözött a család Pestre, nem tudjuk, de már 1503-ban a pesti esküdtpolgárok között előfordul Miztér Mihály neve; itt született Pesthy Gábor is, itt élt anyja és Margit nevű testvére, a ki Tornai Jánoshoz ment férjhez. Születési évét adatok hiányában nem lehet meghatározni, de 1510-nél előbbi időre már a miatt sem lehet tenni, mivel 1538-ban megjelent Nomenclaturáját ifjúkori művének (juvenilis opera) mondja. 1536-ban még a theologiai tanfolyamot hallgathatta és pedig valószínűleg a bécsi egyetemen; nevét ugyan az egyetem hallgatói között nem találjuk, de Brassicanusnak e mű előtt álló üdvözlő verseiből, melynek feliratában tanítványának nevezi, következtethetjük ezt. Irodalmi munkássága alatt folyvást Bécsben tartózkodott, legalább fennmaradt három művének (Uj Testamentum 1536. Aesopus meséinek fordítása 1536. Nomenclatura 1538) ajánlását ott írta. Egy levele szerint 1538-ban már megérlelődött benne az elhatározás, hogy nem lép a papi pályára, melyre készült és a melyre anyja is szánta; egy másik ugyancsak 1538. évben kelt levelében Ujlaki Ferencz győri püspök pártfogását sürgeti, hihetőleg valami állás elnyerése végett, még mielőtt Bécsset elhagyná, de ennek, úgy látszik, nem volt meg a kívánt sikere. Ez adatok világosan mutatják, hogy ez a Pesthy Gábor nem egy személy azzal a hasonló nevű kortársával, a ki gyulafejérvári kanonok és ugoicsai főesperes volt, és a kivel Bod Péter és utána számos irodalomtörténetíróink összetévesztették. A későbbi évekből még csak

egy reá vonatkozó adat ismeretes: 1542-ben Izabella királyné megbízásából Czeczey Lénárt kassai kapitánytól három ládát vett át elszállítás végett, a melynek átvételéről adott elismervényén aule reginalis maiestatis familiaris-nak írta alá magát.

Pesthy felekezeti álláspontjára vonatkozólag figyelemreméltó a Szilády észrevétele. Őt is csak úgy, mint Komjáthy Benedeket, hol egyik, hol másik felekezet vallotta magáénak, egyszer a katolikus, másszor a protestáns bibliafordítók közé sorozták, ezután erasmistáknak kell őket tekinteni. Mindkettő Erasmusnak volt lelkes követője, az ő bibliafordítását követik, nem csatlakoznak a reformációhoz, jobban megfelel gondolkozásmódjuknak az Erasmus mérsékelt álláspontja. Peshynél ezt bizonyítja az is, hogy a három tudós (Brassicanus, Fábri Ulrich és Lazius Farkas), kik Új Testamentuma elé üdvözlőverset írtak, szinte Erasmus irányát követte s a papi pályától való idegenkedése is ebből fejthető meg.

Miként a fent cím szerint felsorolt kiadások, úgy ez is azonkívül, hogy az eredeti szöveggel lapról lapra, betűhíven meg-egyez, egyszersmind híven reprodukálja az eredeti diszes czimlapját, a szövegben előforduló képeket, initialekat, czimiratokat, széljegyzeteket, cul-de-lampeokat stb.

D. I.

Magyar Könyvészet. 1895. Szerkesztette: Glück Soma. Budapest, 1896. Kiadja a magyar könyvkereskedők egylete.

Mindig örömmel fogadjuk, ha egy-egy könyvészeti munka jelenik meg a magyar könyvpiaczon. Mert tagadhatatlan tény, hogy valamely nemzet irodalmának emelkedését, szellemi munkásságának haladását, fejlődését, egyedül könyvészete mutathatja ki.

A könyvészet, míg egyrészt az irodalom fejlődéséről számol, másrészt megkönnyíti a tudomány művelőinek az önálló búvárkodást; felvilágosítja őket az irodalom minden jelenségéről. Csakhogy mindeddig nélkülözünk oly évenként megjelenő magyar könyvészetet, a mely a tudomány czéljainak teljesen megfelelné.

Az előttünk fekvő kötet, a melyet a magyar könyvkereskedők egylete évenként kibocsát, inkább könyvárusok, mint a tudomány művelői használatára van összeállítva. A betűrendes részben a bibliografia hiányos. A gyűjteményes munkálatok tartalma nincs részletezve. Nincsenek feldolgozva a tudományos évkönyvekben és a középiskolai értesítőkből megjelent dolgozatok.

A könyvészet tudományos szakmutatója a következő tartalmak szerint van osztályozva: I. Vegyes tudományos művek és gyűjtemények. II. Hittudomány. Egyházi beszédek. III. Jog- és államtudományok. Politika. Statisztika. IV. Orvosi tudományok. V. Természettudományok. VI. Bölcsészet. VII. Nevelés és oktatás-tan. Tanügy. Tornászati. Gyorsírászat. Ének. Zenészet. VIII. Ifjúsági iratok. IX. Nyelvtudomány. X. Görög és latin remekírók.